

MÓRIZC ZSIGMOND

SÁRARANY

Editura **KEDVENC** Kiadó
Székelyudvarhely, 2013
ISBN: 978-606-93414-9-0

A két asszonyra gondolt. Arra a drága, imádnivaló szentire, aki meg tudta volna váltani őt, s arra a szegény boldogtalan bűnösre, aki fel tudta volna áldozni magát érte.

És tudta, hogy mind a kettő hiába pazarolja már óréa a lelkét. Neki nem lesz többé segítségére asszonyi szív. Valami csudát, valami félelmes igazságot sejtett meg:

Egy asszony! ha csak egy igazi asszony élt volna az életében: boldoggá tette volna! De kettő, három, tíz, száz... százszorosan elveszejtik őt. Bevégezve látta a sorsát.

Az imént még bízott a jövőben, a szép, nyugodt, boldog egyasszonyos jövőjében. Most már nem bízik.

- Ha ezerszer föltámadnék, tízezerszer fölfalnának az asszonyok.

Soká, soká hevert erőtlenül. Kábult fejét csak egy gondolat nyugtatta meg. Ő megtette a magáét mindenkiért. A többi nem az ő dolga.

Magasabb hatalmak kezében van immár a sorsa. Az emberi igazságszolgáltatásában.

És teljesen megnyugtatta, hogy az örök ítélet kezében van immár a fáklya, amely arra való volt, hogy világítsa, s lőn gyújtogatóvá...

- Minek éltem? - mondta. - Hát ugyan minek lettem erre a világra!

Mi az élet?

Sár.

És az ember benne?

Arany a sárban.

Ki hát a bűnös, ha ebből az aranyból semmi sem lett?

- Ki?

Az Isten, aki nem csinált belőle semmit.

TARTALOM

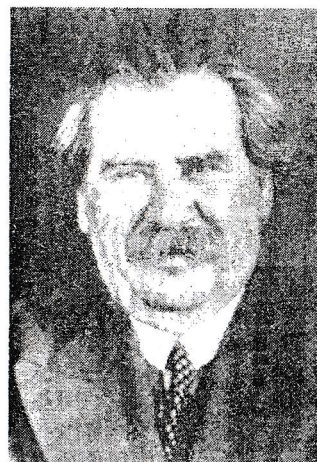
Első könyv	5
Második könyv.....	111

Megrendelhető:

0744-505331

0744-611095

Móríc Zsigmond magyar író, újságíró, szerkesztő, a 20. századi realista prózairodalom legismertebb alakja.

1879-ben született Tiszacsécsén. Édesanyja Pallagi Erzsébet, aki református pap leánya volt, édesapja igazi, kemény ötholdas magyar parasztember: Móríc Bálint földműves, építési vállalkozó, aki egy ideig módos parasztgazdának számított. Kilenc testvére volt, két testvére csecsemő és kisgyerekkorban meghalt.

Az édesapa vállalkozásokba fogott, ám üldözte a balszerencse. A hitelre vett cséplőgép, felrobbant. A tiszai jégzajlás tönkretette a jól jövedelmező vízimalmot is. A család kénytelen volt Istvándiba, költözni, s ezzel gyakorlatilag véget ért Móríc Zsigmond gyermekkora. A család embertelen nyomorba került, Prügyre költözött. Móríc Bálint napszámosként tartotta el hét gyermekét, s oly keményen dolgozott, hogy felesége kívánságára az összes gyermeket taníttatni tudták.

Debrecenben kezdett tanulni, innen Sárospatakra (1894–97), majd Kisújszállásra került, ahol leérettségizett. Debrecenben teológiát hallgatott, majd jogra járt, Pesten bölcsészhallgató volt, ám egyiket sem fejezte be. Nagy élmény volt számára, hogy Négyesy László stílusgyakorlatain részt vehetett. Ezek az összejövetelek sok kezdő művész számára adtak biztos kiindulást és alapokat. Móríc itt találkozhatott többek között Babits Mihállyal, Kosztolányi Dezsővel,

Juhász Gyulával, Tóth Árpáddal, Bánóczy Lászlóval, Oláh Gáborral, Benedek Marcellal.

1903-ban Mikszáth Kálmán vonzására az Újság gyermekrovatának szerkesztője lett. A Kisfaludy Társaság megbízásából népdalgyűjtésbe kezdett, s 1903–1905 folyamán Szatmár falvait járva rengeteg dalt, köszöntőt, találós mesét, játékot gyűjtött. Neki köszönhetjük a Kállai kettős szövegét is. 1905-ben házasságot kötött Holics Eugénia tanítónővel, azaz Jankával. Három leányuk (Virág, Gyöngyi, Lili) maradt életben, fiuk meghalt. Janka 1925-ben öngyilkos lett.

1908-ban a Nyugatban megjelent Hét krajcár című novellája azonnali hírnevet hozott. Ezt második gyermeke halálakor írta, mély megrendültségében, apai fájdalomában szakadt föl igazi hangja. „Igen késő volt, huszonnyolc éves korom után, mikor rájöttem, hogy voltaképpen csak azt lehet leírni, ami fáj. Ami megsebzí az embert.” Ez az állapota szabadította föl benne a kortársaihoz viszonyítva páratlan élet- és élményanyagát. Sorra születtek sikeres regényei, elbeszélései. A háborúban haditudósító volt, életközeli bemutatást adott a katonasorsról (Például: A macska, Kissamu Jóska). Sokat várt az őszirózsás forradalomtól, naiv hittel várta a Tanácsköztársaságot. Nyárra kiábrándult, ártatlanul meghurcolták, úgy érezte, félreismerték.

1912-ben házat épített Leányfalun, kezdetben a nyarakat töltötte ott. 1936-ban végleg oda költözött. 1926-ban házasságot kötött Simonyi Mária színésznővel. 1929. december és 1933. február között Babitscal közösen szerkesztette a Nyugatot; Móriczé volt a prózarovat. A folyóiratot igyekezett a „nemzeti koncentráció” orgánumává tenni. 1939-től a népi írók atyjaként, a Kelet Népe szerkesztője lett. 1937-ben szakított második feleségével, Simonyi Máriával is. 1936-ban találkozott Littkey Erzsébettel, Csibével, aki fogadott lánya lett. Az egykori lelencyerekről mintázta Árvácskát azonos című regényében. A lány gyerekkori történeteiből 28 novellát írt. Naplójából kiderül, hogy Csibe a szerelme-szeretője is volt.

1942-ben halt meg agyvérzésben. (Wikipédia)

ELSŐ KÖNYV

1

Égető meleg nyár van. A sok eső után, amiben nem érhetett a búza, egyszerre borzasztó forróság lett, amely megaszalja a szemet. A kemény, meggondolt parasztok csak megingatják a fejüket, "az isten is kitanult már a mesterségiből", de nem zúgolódnak, nem ijedeznek, nem sápítoznak. Az idő ellen? Azt ei kell fogadni, ahogy jön.

Turi Dani a falu felől jött haza. Szép menyecskék utána bámulnak, észre sem veszi már. Gondban fő a feje, s néha rá-rábólint a gondolatára. Nagy terveket főz, a hamar meggazdagodó emberek módjára egyre nagyobb vállalatokba fog. Amint a kiskapun belép a tisztán tartott udvarra, fölemel egy eldobott kukoricakórót, míg beér a pitvarba, apróra töri, s bent a szabad tűzhely elé veti a többi tüzelőhöz.

A felesége a konyha előtt pirosodik. Ingvállából kiemelkedik gözölgő fehér sovány válla, nyaka s a baboskék pendelyszoknya alól fekete, megkopott papucsban mezítlába. Ahogy az ura belép, visszafordítja az arcát feléje. Irigység és méreg futja el. Persze, ezt az embert nem nyúzta le az öt esztendei házasság meg a két gyerek. Neki mindenből csak a java jut. A barnapiros férfi szebb, mint legénykorában volt, mert ő kihizlalta. Bezzeg ő odavan, róla leszopták a húst a pupák meg a sok dolog meg a sok méreg.

Dani hajnalban ment el hazulról, most délre jár, érzi, hogy köszönni kén az asszonynak, vagy legalább szót vetni neki. Köszönni derogál; az asszony kötelessége, hogy köszönjön az embernek, aki aztán egy komoly fejbólintással elfogadja. Hanem Erzsé elmulasztotta a percet, s Dani ahogy bámuló nagy fekete szemébe néz, úgy érzi, mintha adósa

Reszvolna Kipislant hát, félszemmél az ajtón az égre, aztán odasandít félszemmél, s azt mondja:

- Hát ha esni akar, csak hagy essék!

Elpödrí szép bajuszát, amiről "nyalkabajszú Turinak" is hívják; az asszony, akarata ellen is biccent a szempillájával, evvel rendben van a dolog.

Dani befelé mozdul, az első házba. Újra szólni készíti valami. Mintha nem volna minden rendben közte meg a felesége között.

- Hun az én veres noteszem - mondja.

- Hun. 'Sz ott van a mándliba. A sifonyba.

Dani bemegy. Ő is tudja, hogy ott van.

A hűvös szoba levegője megcsapja; tele van az a fölmázolt föld szagával, a kissé dohos ágynemű meg a tiszta szobában tartott ételneműek, az avasodó vaj, savanyodó tej szagával. A sifon uras, annak az ajtaját kinyitja, s kiveszi a kabátzsebből a veres noteszt. Leül az asztalhoz, s a homályosra bezsaluzott, párologtatóan hűvös szobában hozzáfog számolni. Megnyalogatja a plajbász hegyét, s gyerekes, iskolás, nagy betűkkel szokat, számokat ír egy tiszta oldalra.

- Kitapodóm a beledet, te kutya! - hallja egyszer a felesége hangját. - Hogy az isten vegyen el, te, - hát nem felfordította a tejescsuprot!

Sipp, supp! hallatszik kívülről, ahogy az asszony csattogó tenyérrel rápaskolt a gyerek vastag húsára. A kisfiú csak egy jó perc múlva kezdett el rikoltani, de akkor aztán úgy, mint a malac, akit nyúznak.

Dani egy kis ideig odaügyelt, aztán tovább folytatta a dolgát. A gyerek az asszonyé, ahhoz neki semmi köze; ha még a két gyerekével se volna szabad az asszony, akkor itt hagyná a házat

Kis idő múlva nyílik az ajtó, dühösen berohan az asszony, s a fal mellett álló tejescsöcsökhöz áll, és szemlét tart felettük.

- Mi az istennyilát csináljak már - zsémbel hangosan, de nem mintha valakitől tanácsot kérne, hanem mert nem bírja magába fojtani a szót -, még vót egy meszely abba a csuporba, éppen elég lett vóna. Most mán kezdhetek egy egész köcsögöt. Bajlódhatok, míg leszedem a tetejét...

- Nem árt a vaj a bélesbe - szólt oda Dani, gondterhes arccal, amelyen meglátszott, hogy föl sem veszi az asszony mérgét.

Erzsi összeszorította a fogát, s felkapott egy jókora tejescsuprot. De a nagy cserépedény már régen repedt volt, mindig várta vele Erzsi a drótost, s hogy az nem jött, nagy félve mégis használta, hiszen olyan szűkébe volt a kedvére való jó tejescsuproknak. Most izgatottságában elfeledkezett a csupor hibájáról, felkapta, s ahogy kifordult vele a szoba felé, az abban a pillanatban kirepült a ház közepére, s ezer darabra tört.

- Apróra! - szólt újra Dani hidegvérrel; vagyis: ha van, legyen, ha törik, törjön! úgyse baj, nem kár...

Erzsi fogta a csupor fülét, ami a kezében maradt, s úgy odaszánta az ura fületövéhez, hogy ha az utolsó percben egy gondolattal vissza nem tartja, baj lett volna belőle. De hát az asszony nem tud ütni, csak magát emésztetni, ahelyett, hogy másokon töltené bosszúját.

Sarkon fordult, kiment, a cserepet a szemébe lökte, elővette a seprűt, lapátot meg egy nagy mázolórongyot, s bement feltakarítani a ház földjét.

A szeméből könnyek szivárogtak, olvadt, égő cseppek, s bent feszült a vulkán az indulatoktól.

Dani kedélyesen nézte; motoszkált ugyan valami benne, hogy kár most bizgatni az asszonyt, nem jó lesz, de úgy benne volt az uszításban, hogy nem állotta. Szórakozottan tartotta

vastag ujjai közt a vékony. plajbászt, s úgy nézett csendesen, mosolyogva a feleségére. Roppant mulatságos volt neki, hogy Erzsi minden dühe mellett is milyen szépen, szaporán, ügyesen dörzsölgeti a sáros földet.

- Látod - mondta neki jámboran -, most lesz szép. Mindig így kék, tejjel súrolni fel, de sajnálod...

Az asszony megszédült, a nyelve megbénult a váratlan sértéstől.

Ebben a percben robajló sustorgás hallatszott a konyhából, a tűzhelyről.

- Az a tej is kifutott! - kiáltott az asszony, és kirohant.

Dani felkacagott. A nyitva maradt ajtón csakugyan égett tejbüz áradt be.

A következő pillanatban a túlsó szobából éles babasírás hangzott fel. A csecsesbaba felébredt, és sírni kezdett.

- Dögölj meg! - kiáltott be rá az anyja. - Ebkölyke. Most halj meg, ne legyen belőled olyan kutya, mint az apád.

Dani nevetett magának.

Az asszony kisvártatva folytatta:

- Hun az, a kis bitang! Te! - kiabált ki az udvarra, ahol a nagyobb fia még mindig bömbölészett, az eresz alatt a gerendán ülve. - Gyere be! Egy pissz ne legyen, mert a nyakadra hágok. Eregy, ringasd azt a másik kis nyavalyát... De ki ne fordítsd!

Dani újra nevetett: azért mégis van gondja rá. Ki ne fordítsd! Asszony!

A fiatal asszony a tűzhelyen rendbe hozott mindent, s újra bement a házba, hogy kiseperje a cserepeket.

- Szakadhatok én százfelé; szakadhatok én - mohogta.

- Nem árt az ugrálás! legalább frissülsz egy kicsit! - vetette oda Dani.

- Hallgass! - rikácsolta az asszony, képéből kikelve. - Hallgass, mert mingyán itt dögölök meg! Vagy itt ölöm ezt az egész frekvenciát.

Lihegett, fűjt

- Bitangok! Megétetni eccer! Mer az vón jó csak. Mind belőlem él. Ha százan vannak, mind nekem kell körülbáncolni. Mindnek én vagyok a cselédje.

- Minek vagy! - mondta kicsinylő bosszúsággal Dani - hány segítséget állítsak?

- A kell nekem! - szólt undorral Erzsi - a te segítőid, nyald ki mindnek a... Az csak neked való. Az én konyhamba nem teszi be a lábát egy dajnádnak se. Az én tiszta edényembe nem nyúl egy asszonyszemély se a faluba.

Dani föl kacagott, megkapóan tiszta csengésű, egészséges, jóízű kacagással.

- Na, na! Van tán a faluba olyan is, akit nem pellengéreznél még ki velem.

- Van. A nagyanyám, aki húsz esztendeje a földbe rothad. De más nincs.

Dani újra felkacagott. Szép, egészséges, harapós fogai kicsillogtak. Erős bikanyakát hátraszegte, s merész tekintetű piros arca férfiasan ragyogott. Barna haját, amely izzadt, fehér homlokára csapzott, félrehárította, hogy széles hullámot vetett a fűrt, s szeme bizalmasan, gondtalanul sugárzott.

Az asszony gyűlölettel nézte ezt az embert, akiért valaha a kútba ugrott. Első gazdalány volt, s nem akarták a zsellérfiúhoz adni. Nem is adták, míg a nyalka legény, aki már akkor is híres kapós volt az asszonynépnél, nemcsak a lányt, de az anyját is meg nem ölelgette. Későn tudta meg Erzsi, mikor már nem volt mit tenni, mikor már a fél falu szeretője volt az urának, s emiatt az anyja féltékenységében szinte megháborodott, és maga világosította fel asszonylányát. Erzsi

fölundorodott, s azóta rá sem tud nézni az anyjára. Hiszen, csak legalább ha egy szeretője lett volna az urának, akkor összetörtek vón valahogy. De így, mikor egyszerre tíz-húsz lánnyal-menyecskével, de még vénasszonnyal is bizonyos köze volt, s jól tudja, hogy az édesanyja is ott van máig köztük, - így nem lehetett hova lenni. Jobban undorodott a fiatalasszony attól, akit az urával meggyanúsított, mint a hullától. S nem mehetett sehova, inkább itt maradt ezzel az emberrel, akiről még most is úgy érzi néha, hogy nem tudna nála nélkül megélni.

A férfi csak nézte, nézte a szikrázó fekete szemű asszonyt, aki egészen belecsúnyult a haragjába. Olyan furcsán, olyan kétes érzéssel nézte az erős ívű fekete szemöldök alól, a szép alakú, hófehér homlok alól, a keményen kiszögellő arccsontok, éles vékony orr, epés metszésű száj keretéből kinéző nagy sötét szemek poklát, amely mégsem tudott igazi hatást tenni rá... Most már értette, miért volt ő hűvös ehhez az asszonyhoz már elég régi idő óta, pedig maga is bámulta, milyen gerjedelmes mostanában a vére. Csúf ez az asszony, csúf. Imádkozásra, térdelésre és gyűlölködésre termett, nem szerelemre. Pápista. Szívós és szenvedélyes, amit ő nem bír megérteni. Az ő jó, kövér, hamar felgyúló, lecsendesedő, keveset haragvó, sokat káromkodó kálomista természete sok puhaságra s örökös jókedvre vágyakozik... És mégis izgatja, leköti ez az asszony, sokkal jobban, mint a világ minden asszonya. Nem is cserélné el senkivel... de senkivel a világon. Tele van vele, örül a nagy tisztaságnak, a testi-lelki-életbeli szeplőtlenségének. Nagyra van vele, mint olyan asszonnyal, akihez nincsen több hasonlatos. És mikor szabadon csatangol a kurta örömök virágos kertjében, mindig örvendő gondol az asszonyára, aki otthon van, neki őrzi meg tiszta virágkelyhét, s

térden imádkozik a maga szigorú isteneihez, akik neki olyan idegenek s olyan gyűlöletesek.

A húsos, rózsás képű ember szeme lobbott vetett, bal kézzel elkapta az asszony megfeszült kezecskéjét, s odarántotta őt magához. Az asszony másik kezében ott volt a teli személtapát, arról mind lerepült a cserép szanaszét a szobában. Dani jókedvvel kacagott rajta, mintegy megkönnyebbülve. Átölelte az asszonyát, leszorítva két karját, s az izmos, szívós asszony érezte, hogy ereje a férjéé mellett semmi, mint az ő kezében a gyerekéé. Úgy bánt vele, ahogy akart. Odaszorította az ölébe, lefektette a vállára, s megpaskolta a hátát.

- Te bogár, te! - mondta neki, s aztán fogta, eltartotta két kézzel magától messzire, hogy jól az arcába nézhessen.

Az asszony kezéből kihullott a vaslapát, s csörömpölve állt meg a földön egypár cserépben. S a nő eleresztette magát; összerokkanva hagyta, bármit tesz vele az ura.

- Ó, te hónapos rózsá! mi bajod? - mondta Dani, s a győző kedvtelt érzésével nézett az asszonyra. - Hát van híjjod? Megkárosítalak? Hiszen nem bírod el, ha megcsókollak, te! Mindig kifog utána a - betegség. Te üvegvirág. Hiszen sok vagyok neked, te harmat. Belehalsz, ha addig csókollak, míg nekem elég.

Kiterítette a két karján az asszonyt, mint egy vékony gyereklányt. Erzsi érezte, hogy fölrepül a levegőbe. Elveszett a lába alól s a lelkéből a biztos föld kisugárzó ereje; szédült és ájult, és érezte, hogy az ura tenyerén van, de olyan biztos helyen, mintha az isten markában volna. Megvillant szűk kis agyában a gondolat, hogy ilyen erős ember nincs több a föld kerekén, mint az ő ura, aztán elalélt, s hagyta, hogy azt tegye vele, amit akar. Főhetett már, futhatott már odakint a tej, a rántás, peccsenye korommá.

Dani odaborította a meleg asszonyi testet magára, mellére, vállára, s gyengén átölelte. Alig volt ruha a forró testen, amelynek színe, a bőre érintése kezdett meghidegülni - saját magára lecsapódó gőzében - a fagyos szobában, és mégis olyan hőséget sugárzott ki a test, mint az olvadt vas.

- Látod, látod - mondta csendesen a férj -, olyan vagy, mint a sár. Mit kezdjek veled. Ha egy ujjal hozzád nyúlok, véged. Affenébe, száz asszony is kicsi vón nekem...

Átölelte s magán tartotta a pihegő asszonyt; aztán ráncbaszedte homlokát s elcsöndesedett. Eszébe jutott az üzlet, ami most az egész lelkét lefoglalta, s az asszonnyal az ölében, pár pillanat múlva olyan tisztán és nyugodtan gondolt az imént félbeszakított tervére, mintha csak a plajbász volna az ujjá közt, s nem egy szerelembe fulladt asszony, a tulajdon felesége.

Az asszonyi test lassan odasimult hozzá. A két meztelen kar megölelte a férfinyakat, vállat; a szorgalmas, ügyes, tapintó ujjak megbizseregtek, amint a férfi puha, simuló gyolcsingén átéreztek az üvegsima és ruganyos kemény húst, s elkezdtek játszani, tovább tapogatni s egyszerre lázasan görcsösen markoltak bele a húsba; marokra fogva; gyúrva, gyötörve, csókolva a váll alatt meggyűrődő, egész tenyért betöltő húsdomborulatot. Az asszony esze alázatos segítőtje lett hirtelen fölviharzott testi gerjedelmének, s amíg két megbarnult erős karjával átfonta a férjét, cserepesre szikkadt szomjas ajkával beletapadt a nyakára ott, ahol az ingből kifehérlík, s ekkor teljesen elfeledett minden bajt, keserűséget, szívfájást. Csak kívánta, áhította, odaadta magát a hímjének. A férfi elmosolyodva ébredt fel komoly, szikár tépelődéséből. Megérezte, hogy az asszonnyal van valami, megtapogatta puha, lágyhúsú, kidagadó csontú tagjait, s nyugodt hangon, gondolatait folytatva így szólt:

- No, ha ez a vállalat beüt, akkor se bú, se kár.

Az asszony összerándult, s görcsösen ölelte át az urát, mintha agyon akarta volna benne fojtani az idegen gondolatokat, s a testétől könyörögni segítséget a lelke idegensége ellen.

A férfi el akarta tolni, de nem bírta vele; az asszony szívósan s mégis kéjesen ölelte: arra elmosolyodott, ő már szinte el is felejtette, hogy került az ölébe az asszony.

- Ha ezt a bérletet megkapom, úgy, ahogy szeretném, akkor osztán nem cserélek a vicispánnal se.

Az asszony karjai lelankadtak. Mintha a délignyitót nap éri. Dani egész könnyen bírta vele; mint szokta, eltartotta magától két tenyérrel, s úgy nézett a felesége arcába.

- Bizony még úriasszony lesz belőled! - szólt ragyogó örömmel.

Az Erzsi arca olyan szomorú, olyan halálosan szomorú és ijedt volt, a szeme úgy könyörgött és remegett, könnyek rezegtek a sarkában, és az arcvonalai elbágyadtak. Sovány arca sóvár volt, ajkai izzóak, orrlikai tágultak, s felső szemhéja leereszkedett a szembogarakig.

De a férfi nem látott semmit nagy izgatottságától, úgy tele volt a terveivel. Úgy látszik, már mindennel tisztában van, amin eddig töprengett.

- A szatmári botosok nem győznek annyi selymet lemérni, amennyi viganóralót vehetsz!

Az asszony szemei lecsukódtak, feje lebagyadt.

- Kiveszem az egész Nagyszeget. Hallod!... Már beszéltem az ispánnal. Az úr a zsidóra megharagudott, osztán az egész az asszonytól függ ügyis. Felmegyek hozzá magam, nem esz meg. Egy asszonytól nem ijedek meg, láttam én már mást is. Ha még olyan kegyelmes asszony is, csak asszony!

Erzsi, mintha vipera csípte volna meg, felugrott. Minden porcikája remegett. Most értette meg, mit beszél az ura.